

Türk Sinema Sanatçıları Derneği (TSSD)

1962 yılında kurulması için hazırlıklara başlanan Türk Sinemacılar Derneği (Sinematek) resmî olarak 25 Ağustos 1965 tarihinde kurulmuştur. Sinematekler, içinde sinema için önemli belgeler, filmler, sinema salonları ve sinema kütüphanelerinin yer aldığı oluşumlardır. Fransız Sinematek'i Dünya'nın ilk sinemateklerindendir. Türkiye'de 27 Mayıs Askerî Müdahalesi sonrası oluşturulan, Kurucu Meclis tarafından hazırlanan ve referandumla kabul edilen 1961 Anayasası'nın bireysel hak ve özgürlükleri ön plana çıkaran özgürlükçü yapısı, ülkemizde uluslararası gündemin önem kazanması, artan sosyal hareketler ve Dünya'daki gelişmeleri yakından takip etme isteği sinemada farklı arayışların ortaya çıkmasında etkili olmuştur.

Türk Sinemacılar Derneğinin kuruluş fikri, 1962'de Şakir Eczacıbaşı'nın ilk sinemateklerden biri olan Fransız Sinematek'i kurucusu Henri Langlois ile Paris'te yaptığı görüşme sonucunda ortaya çıkmıştır. Türkiye'ye döndükten sonra Onat Kutlar ile görüşmüş ve Türk Sinemacılar Derneğinin kurulmasına karar vermişlerdir. Henri Langlois, aynı zamanda Türk Sinemacılar Derneğinin onursal kuruculuğunu yapmıştır. Kuruluşunda Şakir Eczacıbaşı, Onat Kutlar, Hüseyin Baş, Semih Tuğrul, Aziz Albek, Muhsin Ertuğrul, Tunç Yalman, Sebahattin Eyüboğlu, Tuncan Okan, Macit Gökberk, Nijat Özön, Cevat Çapan'ın yer aldığı Türk Sinemacılar Derneğinin gösterime soktuğu ilk film Claude Chabrol olup yayın organı *Yeni Sinema* dergisidir. Dergide, yeni tanınmaya başlayan sinema eserlerinin gösteriminin yanında, belli bir program dâhilinde belirlenen konularla ilgili birinci elden kaynak ve uzman kişilerin değerlendirmelerinden oluşan yazılara yer verilmiştir. Bu sayede Türk sinemasının sorunlarının belirlenerek evrensel boyutta incelenmesi sağlanmıştır.

Dernek sinemanın önemli eserlerinin uzun süre korunması, araştırılması ve sinema filmlerinin ticari kaygılar olmaksızın sinema seyircisiyle buluşturulması için kurulmuştur. Kuruluşundan sonra yapılan paneller, toplu etkinlikler, yurt dışından getirilen konuklarla birlikte Türk ve dünya sinemasının farklı bir perspektifte değerlendirilmesine imkân sunmuştur. Polonya, Macar, İsveç, Japon ve Sovyetler gibi farklı ülkelerin sinemaları, sinema gösterimleri sayesinde tanınmaya başlanmıştır. Dünya sinemasının önemli sanatçılarının filmleri, sinemanın klasik filmleri ve toplu film gösterileri düzenlenmiştir.

1969 yılında dünya sinemasının önemli isimlerinden biri olan Pier Paolo Pasolini ülkemize davet edilmiş ve 1962 yapımı "Mamma Roma" ile 1967 yapımı "Kral Oidepus" filmleri sinema izleyicisiyle buluşturulmuştur. 37 farklı ülkeden alınan çok sayıda uzun ve kısa metrajlı film gösterilmiştir. Filmlerin sansür uygulamalarından etkilenmemesi için farklı ülkelerin konsoloslukları ile iletişim kurulmuştur. Dernek aynı zamanda kuruluşundan itibaren büyük bir sinema arşivi oluşturulması için çalışmalar yapmıştır. Toplam bin ciltlik, temel eserlerden oluşan bir arşiv oluşturulmuştur.

Dernek, Türk sineması üzerinde oluşturduğu etkiyi 1970'li yıllara kadar devam ettirmiş, 1970 yılından itibaren ise eski önemini kaybetmeye başlamıştır. Bu süreçte Türk sinemasında karşıt görüşlü grupların ve kutuplaşmaların oluşmaya başlaması etkili olmuştur. Dernek içindeki işleyiş, zamanla bozulmuş ve bu çerçevede yapılan kitap yardımlarının azalmasıyla da Sinema Arşivi, eski önemini kaybetmeye başlamıştır. Aynı zamanda Derneğin kendi içindeki üyelerden oluşan Genç Sinema isimli grup, ilk dönem yazarlarını ve Derneğin faaliyetlerini eleştirmiş, yapılan çalışmaları yetersiz bulup farklı bir yapılanmaya gitmiştir. Türk Sinemacılar Derneğine karşı eleştirilerini ve kendi faaliyetlerini anlatabilmek için *Genç Sinema* isimli bir dergi yayımlamışlardır. *Genç Sinema*, Türk Sinemacılar Derneği tarafından bir sanat dergisi olarak görülmemişse de faaliyetleri desteklenmiştir.

Derneğin kuruluşundan itibaren eleştirilen yönlerinden biri de yabancı sinema filmlerini daha çok göstermesi sebebiyle halkı bu yapımlara özendirilmesi olmuştur. Eleştirilere karşı, kuruluşundan itibaren amaçlarında herhangi bir değişim olmadığını ve yerli yapımların korunması için çaba sarf edildiğini belirten Türk Sinema Sanatçıları Derneği, aynı zamanda yabancı kaynakların da Sinematek'in kuruluş amaçları doğrultusunda gösterilmeye devam edeceğini açıklamıştır.

Türk Sinemacılar Derneği, yayın organı olan *Yeni Sinema* dergisinin 1970 yılında 30. sayısını yayımlayarak kapatılması, Derneğin faaliyetlerinin zayıflamasında etkili olmuştur. Bu kararda, Türkiye'de 31 Temmuz 1939'da yürürlüğe giren "Filmlerin ve Film Senaryolarının Kontrolüne Dair Nizamname"nin getirdiği sansür uygulamaları etkili olmuştur. 1980 yılında dergi 32. sayısını ülkede yaşanan ekonomik, siyasi ve sosyal baskılara rağmen yayımlamaya karar vermiş, ancak 1980'de yayımlanan 32. sayı ile tamamen kapatılmıştır. Türk Sinemacılar Derneği, yaşanan olumsuzluklar ve 12 Eylül 1980 Darbesi sonrası tamamen kapatılmıştır.

Saniye KARACA

KAYNAKÇA

Resmî Yayınlar

T.C. Resmî Gazete, Sayı 4272, 31 Temmuz 1939.

Sürelî Yayınlar

Yeni Sinema Dergisi, Mart 1966, S.1, s.3.

Yeni Sinema Dergisi, Mayıs 1966, S.2, s.3.

Yeni Sinema Dergisi, Mayıs 1970, S.30, s.2.

Yeni Sinema Dergisi, Nisan 1968.S. 17, s.5.

Yeni Sinema Dergisi, Kasım 1968, S.24, s.3.

Yeni Sinema Dergisi, Haziran, Temmuz, Ağustos 1980, S.32, s.1.

Araştırma-İnceleme Eserler

ALICI, Birgül, "Altmışlı Yıllarda Alternatif Bir Örgütlenme: Türk Sinematek Derneği", **Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, C 9, S 2, 2016, s. 197-201.

ASLAN, Zehra, "Millî Birlik Komitesi", **Atatürk Ansiklopedisi**, <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/milli-birlik-komitesi-mbk/>, (Erişim Tarihi 29 Temmuz 2022).

ASLAN, Zehra, **Türkiye'de Devlet Tiyatrosunu Yaşatmak**, Sahhaflar Kitap Sarayı, İstanbul 2013.

BAŞGÜNEY, Hakkı, **Türk Sinematek Derneği-Türkiye'de Sinema ve Politik Tartışma**, Libra Kitap, İstanbul 2010.

KALSIN, Berrin, "**Sinematek Derneği Yayın Organı 'Yeni Sinema' Dergisi Bağlamında Ulusal Sinema Tartışmaları**", İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Gazetecilik Ana Bilim Dalı Doktora Tezi, İstanbul 2013, 73-77.

ÖZGÜÇ, Ağâh, **Başlangıcından Bugüne Türk Sinemasında İlk'ler**, Birinci Baskı, Yılmaz Yayınları, İstanbul 1990.

SAYDAM, Barış, "Türkiye'de Film Arşivlerinin Gelişim Süreci ve TSA Örneği", **Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi**, C 19, S 37, 2021, s.231-232.

29/03/2025 tarihinde <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/turk-sinema-sanatcilari-dernegi-tssd/?pdf=6491> adresinden erişilmiştir